

bevételére a folytatás során, éppen a vállalkozás még hasznosabbá tétele végett volna szükséges.

Nagy Miklós

(A bíráló elkészítését a következő irodalomtörténészek segítették elő egyes észrevételeikkel: Gergely Gergely, Németh G. Béla, Szébenyi Géza, Tóth László.)

VAJDA JÁNOS VÁLOGATOTT POLITIKAI ÍRÁSAI

Összeállította és a bevezetést írta Komlós Aladár. Művelt Nép, 1954. 254 l.

Ha a *Válogatott politikai írásokat* elolvassuk, lehetetlen nem gondolnunk a költő Vajda János 1893-as (?) találó önjelmezésére:

Ha majd kiáznak a hamu-özönből

Álmélkodó késő évezredek,

*Találnak ott — s majd rám ismernek
erről —*

Egy fölemelt főt s egy üres kezét...

Eddig is tudtuk, hogy ezek a szavak ezerszer igazak, de könyvünk jelentős mértékben újonnan felfedezett anyaga és Komlós Aladár bevezetőjének ismeretében még inkább hirdetnünk kell költőnk igaz, becsületos emberségét.

Komlós Aladár Vajda-válogatása fegyver mindannyiunk kezében. Elúznunk segíti a múlt fertőzött, meghamisított Vajda-irodalmának néha még vissza-visszatérő kísérteteit. Kézelfoghatóan bizonyítja, hogy Vajda János — akár kortársa és példaképe: Petőfi, akár ügyének folytatója: Ady — sokoldalú író volt. Ezek a cikkek végérvényesen hozzájárulnak ahhoz, hogy feledésbe menjen és kipusztuljon népünk tudatából az a körmönfontan meghamisított Vajda arckép, amely csaknem kizárólag a Gina-versekből, a váli erdő rajzát és a Mont Blanc-szimbólumot létrehozó költői impressziókból tevődött össze. Ez a kötet meggyőzően példázza a nemesi, majd a felemásan polgárosodó Magyarországot állhatatosan ostromozó Vajdát s az eddig letagadni próbált poéta-publicistát, aki ha fenntartásokkal, botladozásokkal és tévedésekkel is, de meg akarta érteni 1871 Párizsát és a 80-as évek lassan erőre kapó magyar munkásmozgalmát.

Éppen ezért a Komlós-válogatta kötet a szó legigazabb értelmében hézagpótló munka. Azt a Vajda portrét segíti megfesteni, amelyről már az eddig ismert anyag alapján is tudták irodalomtörténészeink, hogy léteznie kell, de amelyet nem utolsó sorban a most közzétett (és még kiadásra váró) cikkek és egyéb megnyilatkozások felhasználásával csak jelenleg van hivatva elkészíteni irodalomtudományunk. Előjáróban ebben látjuk a könyv egyik érdemét.

Mindezen túl a kiadvány főértéke Komlós Aladár bevezető tanulmánya. Komlós példás rendet teremtett a Vajda-publicisztika gyakran megtévesztő dzsungelében. Alapos történelmi elemzéssel megtalálta azokat az egyedül célravezető alapelveket, amelyek nemcsak Vajda János, de a korszak más író embereinek értékeléséhez is elengedhetetlenül szükségesek (5., 6. lap.) Ezeket az alapelveket elmélyülen továbbfejlesztve állapította meg Komlós Aladár Vajda politikai működésének belső korszakhatárait (*Vajda a jorradalom alatt, Vajda a polgárosodásért (1861—63), A kiegyezés ellen, Vajda János és a munkásmozgalom.*) Különösen kiemelkedő, újat adó a *Vajda a polgárosodásért* és *A kiegyezés ellen* c. alfejezet. E részekben Komlós megtalálta a nyitját annak a sokszor félrevezető és mindeddig »megoldhatatlannak« látszó »következetlenségnek«, amellyel Vajda hol kiegyezés-párti, hol az önálló Magyarország híve, hol pedig a nemzetiégi börtönállam-má fejlődött dualista Ausztria-Magyarország mellett tör lándzsát. Meggyőzően bizonyítja, hogy ezeknek az ingadozásoknak a jobbra-törő vajdajánosi szándék az indító oka. Az a becsületos, őszinte törekvés, amely a hazája és népe sorsán aggódó félelemmel csüngő Vajda Jánost még akkor is jellemezte, ha szándéka ellenére rosszat cselekedett. Ezek a fejezetek nagyfontosságúak a XIX. századi irodalomkutatás számára. Tényekkel bizonyítják, hogy mennyire igaz az a sok irodalomtörténeti munkában sajnos közhellyé vált jelentős elvi megállapítás, hogy a dualizmus Ausztria-Magyarországában, a történelmi vácuum idején nem volt könnyű tisztán látni a bonyolultan elkülönülő erőcsoportok között.

Ezen a korszak egészére vonatkozó általános megállapításon túl — külön ki kell emelnünk a *Vajda a polgárosodásért* c. fejezetet. Komlós Aladárnak e szakaszra vonatkozó fejtegetései fontos adaleket nyújtanak a múlt század második felének irodalmi periodizációjához. Meggyőzővé teszik azt a sokszor megvitatott tézist, mely szerint 1861 — fontos és eddig nem

kellően értékelt határ irodalmunk történetében.

Végső soron Komlós Aladár értékes bevezetőjében Vajda politikai (publicisztikai) tevékenységének alkorszakolásával és Vajda periódikus ingadozásainak, tévedéseinek elemzésével, egyfelől magának a kor politikai történetének, másfelől a korszak többi írójának és költőjének a vizsgálatához igen jelentős fogódzót adott.

Mégis e fogódzóval csinján kell bánnia az olvasónak. Számolnia kell azzal, hogy Komlós Aladár Vajda Jánost kora fontos irodalmi szereplőjével és jelenségeivel, nem kielégítő kapcsolatban ábrázolja. De számolnia kell azzal is, hogy a szerző a *politika-publicista* Vajdát meglehetősen önmagában vizsgálja s alig ejt szót arról, hogy Vajda *elsősorban* — poéta volt. Félreértés ne essék: nem azt akarjuk mondani, hogy a bevezető tanulmány keretei között Vajda korának szintézisét, vagy akárcsak egy kis Vajda-életrajzot akarnánk olvasni. Távolról sem. De azt hiányoljuk, hogy Komlós Aladár, a korszak kiváló ismerője, az adott fontosabb pontokon nem utalt (illetve nem utalt részletesebben) a kiegyezéskori és a 67-et követő hegemonia- (és egyéb) vitákra. Mind a tanulmánynak, mind az olvasók ismereteinek csak hasznára vált volna, ha Komlós Aladár röviden *kitér* arra, hogy mi volt e kérdésekben más jelentősebb író- és költő-kortársak véleménye. Utalni lehetett volna pl. az 1881—82-ben lezajlott és az egész magyar ellenzéki sajtót foglalkoztató Pragmatika Sanctio-vitákra. Tanulmányos lett volna többek között ezen a ponton is összehasonlítani és kimutatni Vajda János és a Gyulai-féle blokk elvi ellentétességét, különbségét. Egy-két ilyen kitérével még átfogóbbá — de főleg korba-ágyazottá lehetett volna tenni a publicista Vajda portréját annak ellenére, hogy Vajda közvetlenül kevésbé volt érintve ezekben a vitákban, mivel a teljes függetlenedési programot nem jobbról támadta (mint Gyulaiék), hanem baloldali szándékkal és csak *látszólag* jobbról (20. l.).

Nemkülönbön hiányolnunk lehet ezeket a *kitekintéseket* az 1871-es, de *általában* a munkásmozgalmi kérdésekkel foglalkozó Vajda bemutatásakor is. E kérdések esetleges felvetése azért is fontos lett volna, mivel a könyv *elsősorban* (ha nem is kizárólagosan) kulturális forradalmunk eredményein igyénnyessé nőtt, új olvasóközönségünk számára készült. De e látszólag prakticista szemponton túl is szükség lett volna alkalmasint ki-kitekinteni Vajda ebben a vonatkozásban eléggé önmagában történt vizsgálatából. Ez egyúttal költőnk jogos érdemeit is növelte

volna. Elég itt arra utalnunk, hogy a párizsi kommun megítélésében és a hazai szocialista mozgalom értékelésében Vajda, sajnos, mennyire egyedül áll a baloldalon még olyan nagyságokkal szemben is, mint Jókai — vagy ebben a kérdésben óvatosan hallgató öreg Arany, hogy csak azokat említsük, akik látszólag vagy valójában is »semlegesek« maradtak.

Ennél azonban nagyobb baj az (hangsúlyozzuk: nem kívánunk Vajda monográfiát!), hogy Komlós Aladár bevezetőjében elsikkad az a tény, hogy Vajda költő és *elsősorban* költő volt. Komlós ugyan megjegyzi, hogy »Ezúttal elsősorban cikkei alapján kíséreljük meg politikai gondolkozása tanulmányozását, egyrészt mert kevésbé ismeretesek verseinél, másrészt mert sokkal teljesebben tárják fel azt, mint költészetek« (4. l.). De ez nem ad alapot arra, hogy a költő Vajda Jánost mellőzzük! Hiszen egy pár lappal hátrább, maga Komlós Aladár idézi Vértessy Arnoldot: »Amilyen a költészet, olyan volt Vajda politikája is, szenvedélyes, lázas, tűzokádó« (23. l.).

Vértessy eme alapvető megállapítására jobban ügyelni kellett volna. Az olvasó joggal hiányolja és nyugodtan számon kérheti a bevezetőtől a publicista és a poéta Vajda kapcsolatainak egy előszó keretén belül lehetséges megemlítését. Erre a megállapításra nem más vezeti az olvasót, mint maga a tanulmány. Hiszen az a 7. oldalon a *Jubiláé* révén párhuzamot von az adott időnek költő és publicista V. J.-a között. Ugyancsak hasonló utalások találhatók a 10. és a 12. oldalon is. De ezek távolról sem elegendők. Ilyen analógiákat még többször kellett volna bemutatni Komlós Aladárnak. Persze ennek a megvalósítása sem lett volna kielégítő. Megfelelő módon foglalkozni kellett volna az ilyen analógia-utalásokon túl a költő Vajda és a Vajda-publicisztika »kapcsolataival« és alkalmasint ellentétességével is. Nemkülönbön megérdemelt volna egy alfejezetet a sajátos vajdajánosi zsurralista stílus is. Meg kellett volna erről emlékezni, hiszen akár a *Politikai Ujdonságok Szemle*-cikkeiben, akár a *Korunk tükre* vagy a *Harc a kenyérért* soriba léptenyomon ott bujkál az a huszadik-századiasan modern, szenvedélyes hang, amelyet majd csak Ady Endre fóg tökéletesen megvalósítani publicisztikai gyakorlatában. Nem ártott volna erre felhívni az olvasó figyelmét. Ezzel is nőtt volna Vajda nagysága és annak a tételnek az igazsága, hogy Vajda János a szó legtágabb értelmében összekötő kapocs a XIX. és a XX. század két halhatatlan költő-zsenije: Petőfi és Ady Endre között.

* * *

Mégis, ha hiányoljuk is az említett részeket és vonatkozásokat az előszóból (különösen a költő Vajda János többszöri analógiás megemlégtését), akkor is őszinte, nagy örömmel forgatjuk a Komlós Aladár válogatta új Vajda-kötetet. Vajda *Válogatott politikai írásaival* egy nagyigényű és igen hasznos

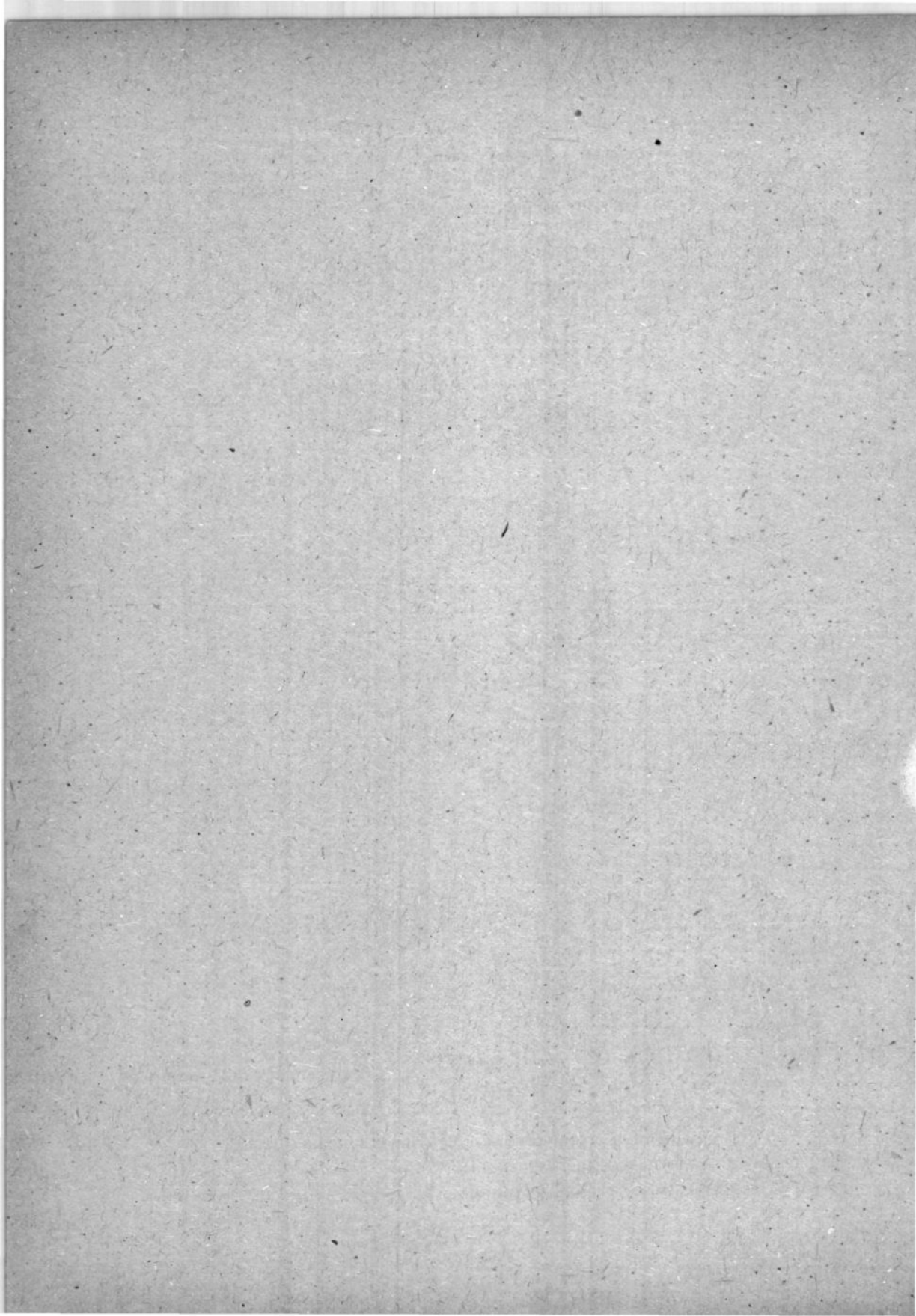
könyv vált olvasóközönségünk és irodalomtudományunk közkincsévé. Biztos, hogy Komlós Aladár egy teljesen új Vajda János-portrét körvonalazó bevezetése és válogatása meg fogja találni az utat a magyar olvasóközönség szívéhez.

Somogyi Sándor

A kiadásért felelős: Mestyán János — Műszaki felelős: Tóth Ferenc

A kézirat érkezett 1954. VI. 24 — Terjedelme 9 (A/5) ív. — Példányszám: 500.

31761/54 — Akadémiai nyomda, Budapest, V., Gerlóczy-u. 2. — Felelős vezető: ifj. Puskás Ferenc.

Árs: 12,— Ft

Előfizetés egy évre: 40,— Ft

A szerkesztőségnek beküldött és a következő számokban megjelenő írások:

I. Régi magyar irodalom

- Kardos Tibor: Balassi Bálint.
Eckhardt Sándor: »A füves kertecske«.
Németh Gyula: Balassi törökből fordított versének magyarázatához.
Györy János: Igazítások Balassi szövegeihez.
Esze Tamás: Kuruc vitézek halotti búcsúzóí.
Korompay Bertalan: Adalékok és jegyzetek a Toldi-mondáéhoz.
Benda Kálmán: Alvinczy Péter történeti feljegyzései.
Kianiczay Tibor: Kronológiai megjegyzések Balassi Bálint verseihez.
Bóta László: A Balassi-versek kronológiájához.
Perényi József: A László-legenda Oroszországban.
Vargha Imre: »Százeczký Miscellánia«.
Csáji Pál: Irodalmi emlékek az 1753-i parasztfelkelésről.
Busa Margit: Ismeretlen színjáték a XVII. sz. végéről.
Iványi Béla: Balassi ismeretlen életrajzi adatai.
Angyal Endre: A Vataj-énekeskönyv.
Perjés Géza: Adalékok az ál-kuruc balladák vitájához.
Csapodi Csaba: Balassi Bálint ismeretlen verse?
Zoványi Jenő: Horváth János »A reformáció jegyében« c. könyve egyháztörténeti tekintetben.
Köpeczi Béla: Bethlen Miklós francia emlékiratai.
Eckhardt Sándor: Báthory István zsoldárfordításai.
Zolnai Béla: Rákóczi Ferenc bécsiújhelyi olvasmányai.
Türöczki-Trostler József: Szcenci Molnár Albert »Grammatikája«.

II. Felvilágosodás és reformkor.

- Révész Imre: A függetlenségi nyilatkozat viszonyosságai.
Juhász Géza: Csokonai Árpádiása.
Dénes Szilárd: Hozzászólás a Ványai Juhbehajtáshoz.
Beke Albert: Földi és Csokonai verselmélete.
Busa Margit: Adalékok Gvadányi műveinek bibliográfiájához.
Hegedűs Géza: Vörösmarty »Salamon király«.

- Markó Árpád: Egy elfelejtett magyar írókatona.
Kókay György: A bécsi Magyar Hírmondó történetéhez.
Dévényiné Somoshegyi Anna: Jósika II. Rákóczi Ference.
Horváth István: »A rettentő tanulság«.
Vargha Balázs: Berzsenyi Dániel.
Terbe Lajos: Mátyási József.
Segesváry Viktor: Zilai Sámuel levelei Ráday Gedeonhoz.
— Horváth Adám két levele Ráday Gedeonhoz.
Scheiber Sándor: Adatok Arany János ifjúkori olvasmányaihoz.
Gulyás József: A Horia Kłoska parasztfelkelés verses históriája.

III. A XIX. sz. második fele és XX. sz.

- Bisztray Gyula: Babits fogarasi éve.
Jenel Ferenc: Ady- és Juhász-versek a Győri Hirlapban.
Sziklay László: Gáspár Imre.
Komlós Aladár: Puskin Magyarországon.
Dezsényi Béla: Kossuth publicisztikája 1849 után.
Kovács Endre: Puskin és a magyarság.
Lódi Gabriella: Gelléri Andor Endre.
Gergely Gergely: Tolnai Lajos irodalmi nézetei.
Dénes Szilárd: Emlékezés Möricz Zsigmondról.
Bikácsi László: Mikor írta Arany János a »Reményi-hez« c. verset?
V. Nyilasy Vilma: Jókai és Petőfi.
Németh G. Béla: Szarvas Gábor és a Nyelvőr.
Török Endre: Csehov.
Kozocsa Sándor: Möricz Zsigmond ismeretlen gyermekverse.
Szunyoghgy Farkas: Möricz Zsigmond segéd-tanársága Kísújszálláson.
Barla-Szabó Jenő: Möricz Zsigmond diákkori szerelmel.
Scheiber Sándor: A fülemüle.
Dömökös Sámuel: Román irodalmi kapcsolataink.
Dégh Linda: Hozzászólás az irodalmi népiesség kérdéséhez.
Forgács László: Jókai és az orosz irodalom.
Zolnai Béla: Kosztolányi levele az Ady-vitáról.

TARTALOM

<i>Horváth János</i> : A »Szendrői hegedős-ének« versalakjáról	269
<i>Pais Dezső</i> : Vegyes megjegyzések a »Szendrői hegedős-ének«-hez.....	277
<i>Koltay-Kastner Jenő</i> : Tótfalusi Kis Miklós coccejánizmusa	284

Kisebb közlemények

<i>Gyergyai Albert</i> : Batsányi és Condorcet.....	297
<i>Pírnat Antal</i> : Dávid Ferenc: »Könyvecske az igaz keresztényi keresztségről« és annak német eredetije	299

Vita

<i>Gellért Oszkár</i> : Válasz az »Adattár«-nak	309
<i>Keresztury Dezső</i> : Magyar Irodalomtörténeti kiállításainkról.....	311

Adattár

<i>Iványi Béla</i> : Tinódi-idézet egy XVII. sz.-i levélből	318
<i>V. Windisch Éva</i> : Feljelentés Zrínyi Miklós ellen (1654)	319
<i>Csapodi Csaba</i> : Zrínyi Miklós végrendelete	322
<i>Stoll Béla</i> : Felvinczi György versei	334
<i>Kiss Sándor</i> : Fazekas Mihály levele Kerekes Ferenchez	337
<i>Komlós Aladár</i> : Vajda János elfeledett versei	338
<i>Sándor Anna</i> : Kaffka Margit leveleiből	347

Szemle

<i>Bán Imre</i> : Klaniczay Tibor: Zrínyi Miklós	353
<i>Bruckner János</i> : Bónis György: Hajnóczy József	360
<i>Nagy Miklós</i> : Dezsényi Béla—Nemes György: A magyar sajtó 250 éve.....	365
<i>Somogyi Sándor</i> : Vajda János válogatott politikai írásai.....	369